

مالکیت خانوادگی، ترکیب هیأت مدیره و کیفیت گزارشگری مالی شرکت های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران

شکراله خواجهوی*

مصطفی اعتمادی جوریایی**

محمد منفرد مهارلویی***

شعله منصوری****

تاریخ پذیرش: ۹۲/۷/۱۰

تاریخ دریافت: ۹۱/۱۰/۶

چکیده:

کیفیت گزارشگری مالی به عنوان یکی از ابزارهای اصلی برای نظارت بر عملکرد مدیران است. در این پژوهش رابطه بین مالکیت خانوادگی، ترکیب هیأت مدیره و کیفیت گزارشگری مالی شرکت های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران بررسی شده است. نمونه مورد بررسی شامل ۲۹ شرکت خانوادگی و ۶۴ شرکت غیر خانوادگی طی سال های ۱۳۸۰ الی ۱۳۸۸. روش آماری مورد استفاده، مدل رگرسیون داده های ترکیبی به روش اثرات ثابت است.

* دانشیار حسابداری، دانشگاه شیراز، گروه اقتصاد، مدیریت و علوم اجتماعی، شیراز، فارس، ایران.
Email: Shkhajavi@gmail.com

** مربی حسابداری، دانشگاه آزاد اسلامی واحد بندرانزلی، گروه حسابداری، بندرانزلی، گیلان، ایران (نویسنده مسئول).
Email: Mostafa.Etemady@gmail.com

*** کارشناس ارشد حسابداری، دانشگاه شیراز، گروه اقتصاد، مدیریت و علوم اجتماعی، شیراز، فارس، ایران.

این مقاله برگرفته از طرح تحقیقاتی شماره ۵۲۴۵۲۸۹۱۲۲۰۰۵ است که از طرف دانشگاه آزاد اسلامی واحد بندرانزلی حمایت شده است.

نتایج بیانگر این است که رابطه معناداری بین درصد اعضای غیرموظف هیأت‌مدیره و کیفیت گزارشگری مالی وجود ندارد و مالکیت خانوادگی نیز تأثیر معناداری بر رابطه بین این دو متغیر ندارد. از بین متغیرهای کنترلی نیز اندازه هیأت‌مدیره، یکسان نبودن رئیس هیأت‌مدیره و مدیرعامل، نسبت بدهی، نوع حسابرس و نسبت ارزش بازار به ارزش دفتری تأثیر معناداری بر کیفیت گزارشگری مالی ندارند و تنها نسبت بازده دارایی‌ها و اندازه شرکت دارای رابطه معناداری با کیفیت گزارشگری مالی هستند.

واژه‌های کلیدی: مالکیت خانوادگی، ترکیب هیأت‌مدیره، کیفیت گزارشگری مالی، اثر خانوادگی.

۱ - مقدمه

"حسابداری" و "شرکت‌های خانوادگی". در نگاه اول هیچ یک از این دو حوزه نقطه مشترکی ندارند. برای پژوهشگران حسابداری، شرکت‌های خانوادگی اندکی بیشتر از متن‌های پژوهشی حوزه حسابداری بوده است، چرا که اولویت اول با شرکت‌های سهامی عام و پس از آن با شرکت‌های خصوصی یا تک مالکی بوده است. از نظر پژوهشگران کسب و کار خانوادگی، حسابداری نظریه‌ای بوده است که تا حدی مربوط تلقی می‌شود.

تعمیم پذیری نمادین الگوی رفتاری کسب و کار خانوادگی در قالب هم پوشانی‌ها و وابستگی‌های سه حوزه خانواده مدیران و مالکان، موسسه خانوادگی را توصیف می‌نماید. اگرچه که این الگوی غالب که بر هم پوشانی میان "کنترل خانوادگی"، "مدیران"، "مالکان"، تأکید می‌نماید و لیکن برقراری ارتباط میان الگو و سیستم کسب و کار خانوادگی امر آسانی نیست. به عبارت دیگر، "مشارکت خانواده" باید وجود داشته باشد تا بتوان بر اساس آن فرآیند مورد نظر الگو را اجرا نمود. یکی از مشکلات شرکت‌ها، جدایی مدیریت و مالکیت است که در حوزه حسابداری موضوعی در کانون توجه بوده است و در حال حاضر نیز به عنوان امری خارج از مراتب اصلی کسب و کار خانوادگی در نظر گرفته می‌شود. شناسایی شخصیت "حسابداری" امری آسان است و لیکن سوال این است که آیا چنین شخصیتی وقتی که پای "خانواده دارای قدرت کنترل" به میان می‌آید تغییر می‌نماید یا خیر. تا کنون ۲ سناریوی رسمی برای نشان دادن تقابل میان "خانواده دارای قدرت کنترل" و "حسابداری" مورد بررسی قرار گرفته‌اند. در سناریوی اول، فرض می‌شود خانواده موسس و یا دارای قدرت کنترل که به بقای طولانی شرکت علاقه دارد و نگران شهرت خانواده و موسسه است و همچنین دارای قدرت نظارت بهتر

بر کار مدیران است به خاطر کیفیت بالاتر حسابداری، برنامه‌ریزی و حسابرسی در موسسه خانوادگی تحقق یافته است. در سناریوی دوم، فرض می‌شود کوشش‌هایی که در جهت گمراه کردن سایر سهامداران درباره عملکرد مالی موسسه و همچنین مخفی نگه داشتن میزان ثروتی که به خانواده‌های موسسان یا خانواده دارای قدرت کنترل اختصاص دارد، به خاطر کیفیت پایین‌تر حسابداری، برنامه‌ریزی و حسابرسی حاصل شده است. این دو دیدگاه گسترده که چگونگی تقابل میان "حسابداری" و "خانواده دارای قدرت کنترل" رادر نظر می‌گیرند از نظر پژوهشی و نظری در طول سه دهه گذشته مورد بررسی قرار گرفته‌اند و بعضاً نتایج غنی ولی اغلب نتایج متناقض را حاصل شده‌اند (سالواتو و مورس^۱، ۲۰۱۰).

عمده بحث مقالات خارجی در این حوزه بر مطالعه روابط بین مالکیت/کنترل/مدیریت خانوادگی و عملکرد موسسه و بالاخص روابط مالی تمرکز دارد. با این وجود، این مطالعات نتایج همسویی را فراهم نمی‌نمایند. این مطالعات با توجه به برخی از نظریات مشابه به بیان عدم مطابقت می‌پردازند. پژوهش در حوزه مالکیت خانوادگی در کشور بسیار ضروری می‌نماید چرا که کمتر مورد توجه قرار گرفته است. اگرچه باید اذعان نمود که پژوهش‌های دیگری صورت پذیرفته که سایر ابعاد این مقاله از جمله ساختار مالکیت (خدادادی و آقاجری، ۱۳۸۸)، مدیریت سود (مدرس و دیگران، ۱۳۸۸ و کردتبار و رساییان، ۱۳۸۹) و اهمیت گزارشگری مالی (طالب نیا و دیگران، ۱۳۹۰) را مد نظر قرار داده‌اند ولیکن اثر مالکیت خانوادگی بر موارد یاد شده مطمح نظر قرارنگرفته است.

۲- ادبیات موضوعی

در طول سه دهه گذشته، پژوهش درباره شرکت‌های خانوادگی تحول قابل توجهی داشته است. زهرا و شارما^۲ (۲۰۰۴) در بررسی پژوهش شرکت‌های خانوادگی در دهه ۱۹۸۰، حوزه‌ی بررسی محدود، تعداد اندک نویسندگان و روش‌های ضعیف را پیدا کردند. این در حالی است که از اواسط دهه ۱۹۹۰ به بعد پژوهشگران بیشتری به این موضوع علاقه پیدا کرده، روش‌های تحقیق را بهبود بخشیده و روش‌های تحقیق متعددی در این زمینه ابداع نموده‌اند. در ادامه گسترش پژوهش‌های این حوزه با ذکر خصیصه‌های هر دهه به تفکیک نشان داده می‌شود. (رایت و کلرمانس^۳، ۲۰۱۱).

^۱. Salvato & Moores

^۲. Zahra & Sharma

^۳. Wright & Kellermanns

گرچه که از آن زمان که جامعه علمی تعریف یک موسسه خانوادگی را به عنوان اولین و بارزترین چالش شناخته است می‌گذرد، لیکن در حال حاضر نیز این سوال هنوز مطرح است. در واقع یک تعریف مورد قبول عموم وجود ندارد که بر اساس آن چارچوبی ایجاد گردد و رویکردهای مختلف با هم ترکیب شوند. معضل تعریف کسب و کار خانوادگی هنوز لاینحل باقی مانده است. تعاریف مختلفی از کسب و کار خانوادگی توسط پژوهشگران مختلف صورت گرفته است که در ادامه با ذکر جزئیات ارائه می‌گردد.

تفاوت فاحشی میان شرکت‌های خانوادگی و سایر شرکت‌ها وجود دارد: شرکت‌های خانوادگی سعی می‌کنند شرکت را از یک نسل بعدی منتقل نمایند. در نتیجه این شرکت‌ها با ریسک‌ها و چالش‌های تجاری متفاوتی نسبت به سایر شرکت‌ها مواجه می‌شوند. یک کسب و کار خانوادگی، خانواده، کسب و کار و مالکیت را با یکدیگر ترکیب می‌کند؛ اگرچه که فرض می‌شود این حوزه‌ها مستقل از یکدیگرند ولی در شرکت‌های خانوادگی این سه حوزه به شدت به هم وابسته‌اند.

جدول (۱): پژوهش‌های شرکت‌های خانوادگی چگونه گسترش یافته است؟

از اواسط دهه ۱۹۹۰ به بعد	تا اواسط دهه ۱۹۹۰	دهه ۱۹۸۰
<ul style="list-style-type: none"> - عمق آگاهی هنوز محدود و کم است - بیشتر تحلیل‌های سیستماتیک و زمینه ساز نظری است - بیشتر پژوهش‌گران از قواعد عمومی پیروی می‌کنند - تأکید بر موضوعات مختلف از جمله : - توارث - عملکرد - حاکمیت و شیوه اداره - منابع - تعارض - کارآفرینی / نوآوری - بین‌المللی شدن - حرفه‌ای‌گرایی - جنسیت و قومیت‌گرایی 	<ul style="list-style-type: none"> روش‌های متنوع، تعداد بیشتر پژوهشگران و موضوعات بیشتری شامل: - توارث - پویایی روابط میان افراد - عملکرد - مشاوره - جنسیت و قومیت‌گرایی 	<ul style="list-style-type: none"> نبودن تجزیه و تحلیل سیستماتیک و دقت علمی، مبتنی بر پروژه‌های مشاوره‌ای بودن، تعداد اندک پژوهش‌گران، تأکید بر توارث

برگرفته از: زهرا و شارما، ۲۰۰۴

معمولاً در شرکت‌های خانوادگی "تعهد" با شدت زیادی دیده می‌شود. اغلب مالکیت یک شرکت خانوادگی به عنوان هدیه‌ای از نسل قبل و یا تعهدی به نسل بعدی در نظر گرفته می‌شود. هدف شرکت خانوادگی انتقال شرکت به نسل بعدی با وضعیتی بهتر از زمان دریافت آن از نسل قبلی است. در شرکت‌های خانوادگی استراتژی‌های بلندمدت نسبت به موفقیت‌های موقتی مطلوبیت بیشتری دارد. این تفکر، عملکرد را به شدت متأثر می‌سازد. تعهد بلندمدت و فعال شرکت خانوادگی به کسب و کار، عملکرد شرکت را بهبود خواهد بخشید.

معمولاً در "شرکت‌های خانوادگی ساختار سرمایه در تراز نامه رقم قابل توجهی است". دلایل این امر می‌تواند نیاز به آمادگی جهت استقلال آتی از حضور سرمایه‌گذاران و همچنین تضمین تداوم واحد تجاری باشد.

فرهنگ شرکت خانوادگی معمولاً به شدت مبتنی بر "حمایت از تمامی سهامداران و اعضای خانواده در جامعه است". شرکت، مسئولیت کارکنان، مشتریان و پیمانکاران خود را به عهده می‌گیرد. در بسیاری از شرکت‌های خانوادگی جابجایی پرسنل اندک بوده و ممکن است از یک نسل تا نسل بعد با کارکنان قرارداد بسته شود. معمولاً سهام شرکت‌های خانوادگی غیر نقدی است و در قالب ارث، کمک بلاعوض و یا دادو ستد از یک نسل به نسل بعدی منتقل می‌شود. برخی از شرکت‌های خانوادگی در بازار بورس پذیرفته شده‌اند که این امر قابلیت نقد شوندگی سهام را افزایش داده و سرمایه جدیدی را فراهم می‌آورد.

جدول (۲): تعریف موسسه خانوادگی

نام نویسنده	تعریف کسب و کار خانوادگی	محل پژوهش	بازه زمانی پژوهش
آندرسون و ریپ ^۱ (۲۰۰۳)	خانواده تمامی سهام عادی را در اختیار داشته و یا برخی از اعضای خانواده در هیئت مدیره هستند.	ایالات متحده آمریکا	۱۹۹۹ - ۱۹۹۲
آندرس ^۲ (۲۰۰۸)	۱) موسس و یا اعضای خانواده بیش از ۲۵٪ سهام‌دارای حق رای را در تملک دارند (۲) خانواده موسس کمتر از ۲۵٪ حق رای را در تملک دارند ولی به عنوان مدیر عامل یا عضو هیئت مدیره می‌باشند.	آلمان	۲۰۰۴ - ۱۹۹۸

^۱. Anderson & Reeb

^۲. Andres

نام نویسنده	تعریف کسب و کار خانوادگی	محل پژوهش	بازه زمانی پژوهش
آروسا ^۱ و دیگران (۲۰۱۰)	موسسه‌ای خانوادگی است که سهامداران عمده آن یک نفر و یا یک خانواده باشند و حداقل ۲۰٪ سهام موسسه را داشته باشند و به علاوه یک رابطه خانوادگی بین این سهامدار و اعضای هیئت مدیره بر اساس نام خانوادگی وجود داشته باشد.	اسپانیا	۲۰۰۶
بارونتینی و کاپریو ^۲ (۲۰۰۶)	بیشترین حجم سهام در سطح آزمون انقطاع ۱۰٪، به یک خانواده اختصاص داشته باشد و آن خانواده بیش از ۵۱٪ حق رای را در اختیار داشته باشد و یا بیش از ۲ برابر حق رای دومی سهامدار عمده را در اختیار داشته باشد.	۱۱ کشور غربی اتحادیه اروپا	۱۹۹۹ - ۲۰۰۱
کریس من ^۳ و دیگران (۲۰۰۴)	موسسه‌ای که تحت تملک و مدیریت اعضای یک خانواده باشد و قطعا به دنبال انتقال آن به نسل‌های آتی خود باشد.	ایالات متحده آمریکا	۱۹۹۸
چو ^۴ (۲۰۰۹)	موسسه‌ای که بیش از ۵٪ سهامداران آن از اعضای خانواده و حداقل یکی از اعضای آن خانواده عضو هیئت مدیره باشد.	تایوان	۲۰۰۲ - ۲۰۰۶

خصوصیات منحصر به فرد شرکت‌های خانوادگی شامل تداوم، مالکیت شخصی و همچنین روابط شدید میان خانواده و کسب و کار بر انتخاب‌های راهبردی و حاکمیت شرکت تأثیر می‌گذارد. به علاوه برای توجه به نحوه اداره شرکت‌های خانوادگی باید نحوه اداره امور خانواده‌ها و مالکان مورد توجه قرار گیرد. این عناصر اهمیت و نقش‌های متفاوتی داشته و همگام با اندازه، عمر و مرحله پیشرفتی که شرکت در آن قرار دارد تغییر می‌کند. در شرکت‌های خانوادگی نسل اول، فعالیت‌های تجاری و مالکیت بر اساس نظرات شخصی موسس یا موسسان شرکت است. در نسل دوم به بعد همزمان با افزایش تعداد مالکان و گسترش کسب و کار چیدمان حاکمیتی پیچیده‌تر و چالش برانگیزتر می‌شود.

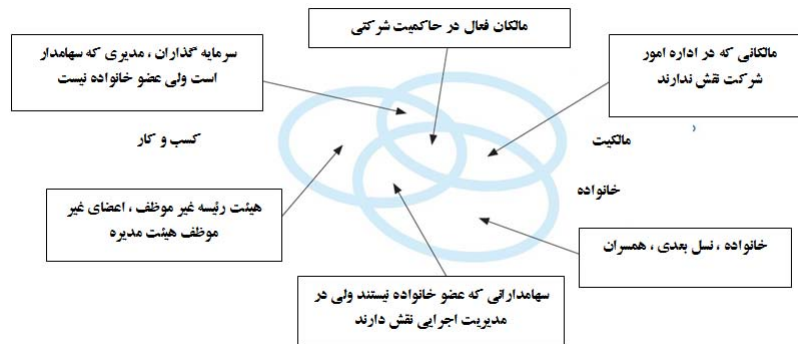
1. Arosa

2. Barontini & Caprio

3. Chrisman

4. Chu

"اعضای خانواده" کسانی هستند که نقش مالک یا مدیر را نداشته و معمولاً همسر یا اعضای خانواده همسر نسل بعدی هستند. خانواده نقطه آغاز تداوم، ارزش‌ها و تعهدهاست. (سازمان شرکت‌های خانوادگی فنلاند^۱، ۲۰۰۹).

نمودار(۱): نقش‌های مربوط به نحوه اداره امور شرکت‌های خانوادگی، تاگیوری و دیویس^۲، (۱۹۹۶)

مطالعه شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار نشان می‌دهد که مالکیت و کنترل خانوادگی به صورت مثبت و معنی دار به عملکرد حسابداری مربوط است ولی رابطه کم شدت‌تری با عملکرد بازار دارد. در شرکت‌های خانوادگی که زمان زیادی از عمر آن‌ها نمی‌گذرد یک تاثیر مثبت به خصوص دیده می‌شود. اندازه این شرکت‌ها با سود آوری رابطه مثبت دارد و این امر نشان دهنده اقتصادی بودن این معیار (اندازه شرکت) است. از نظر عملکرد حسابداری، زمانی که یکی از اعضای خانواده به عنوان مدیر عامل شرکت فعالیت می‌کند، شرکت‌های خانوادگی پذیرفته شده در بورس نسبت به شرکت‌های غیر خانوادگی عملکرد بهتری دارند. زمانی که خانواده موسس کنترل شرکت را در دست دارد کارآیی عملیاتی و ارزشی بیشتری در شرکت دیده می‌شود. از نظر عملکرد بازار، نتایج کاملاً متفاوت هستند. تاثیر موسس همیشه یک اثر مثبت است. حضور افرادی غیر از اعضای یک خانواده در جایگاه مدیریتی شرکت امری بحث برانگیز بوده است. چرا که در برخی موارد از آن به عنوان عاملی مثبت و در برخی موارد به عنوان عاملی منفی در رابطه با عملکرد بازار یاد شده است. حضور نسل‌های بعدی خانواده در نقش‌های فعال مدیریتی به عنوان رابطه‌ای بدون معنی آماری و یا حتی دارای اثر منفی بر

^۱.Finnish Family Firms Association

^۲.Tagiuri & Davis

عملکرد نشان داده شده است. به نظر می‌رسد حضور اعضای خانواده در هیئت مدیره به عنوان مدیر غیر اجرایی یا اثر مثبت و معنی دار بر همه انواع عملکرد دارد و یا اصلاً هیچ اثری ندارد (مازی^۱، ۲۰۱۱).

۳ - پیشینه پژوهش

در بسیاری از پژوهش‌های انجام گرفته در خصوص اندازه‌گیری کیفیت گزارش‌گری مالی از جمله پژوهش‌های بارث و دیگران^۲ (۲۰۰۱) و میخائل و دیگران^۳ (۲۰۰۳)، دقت اطلاعات مالی به عنوان معیار اندازه‌گیری کیفیت گزارش‌گری مالی مورد استفاده قرار گرفته است. دقت اطلاعات مالی بیان‌گر توانایی اجزای سود تعهدی حسابداری (تحت شرایط انعطاف‌پذیری و اختیار عمل در انتخاب از میان رویه‌ها و برآوردهای حسابداری) برای پیش‌بینی جریان‌های نقدی مورد انتظار آینده می‌باشد. بنابراین بالا بودن دقت و توان پیش‌بینی‌کنندگی اجزای سود تعهدی از شاخص‌های تعیین محتوای اطلاعاتی و کیفیت بالای گزارش‌گری مالی می‌باشد (کوهن^۴، ۲۰۰۴).

از زمان تدوین مبانی نظری گزارش‌گری مالی و استانداردهای حسابداری، پژوهش‌های متعددی درباره کیفیت اطلاعات مالی گزارش شده از طریق سیستم حسابداری انجام شده است. نتایج پژوهش‌های انجام شده توسط امیهود و مندلسون^۵ (۱۹۸۶)، دیاموند و ورکچیا^۶ (۱۹۹۱) ایسلی و اوهارا^۷ (۲۰۰۳) نشان می‌دهد که افزایش کیفیت اطلاعات مالی به کاهش عدم تقارن اطلاعاتی و در نتیجه، کاهش هزینه حقوق صاحبان سهام منجر می‌شود. همچنین پژوهش‌های انجام شده توسط هیلی، هاتون و پالپو^۸ (۱۹۹۹) بیان‌گر آن است که بهبود گزارش‌گری مالی موجب افزایش درجه نقدشوندگی سهام و بهبود عملکرد سهام می‌شود. ورکچیا و لئوز^۹ (۲۰۰۴) نشان دادند که کیفیت پایین گزارش‌گری مالی منجر به ایجاد ریسک اطلاعات و افزایش هزینه سرمایه می‌شود (بولو، ۱۳۸۶). سان^{۱۰} (۲۰۰۵) پژوهشی انجام داد که

^۱. Mazzi

^۲. Barth et al.

^۳. Mikhail et al.

^۴. Cohen

^۵. Amihud & Mendelson

^۶. Diamond & Verrecchia

^۷. Easley & O'Hara

^۸. Healy, Hutton & Palepu

^۹. Leuze

^{۱۰}. Sun

نتایج آن نشان می‌دهد، پیش‌بینی کیفیت بالا برای گزارش‌گری مالی در زیرساخت‌های قانونی، سیاسی و اقتصادی موجب بهبود کارایی تخصیص سرمایه می‌شود. رج گوپال و ون کاتاجلم^۱ (۲۰۰۵) نشان دادند که کیفیت گزارش‌گری مالی از لحاظ آماری با نوسانات بازده سهام‌دارای رابطه منفی می‌باشد. وردی^۲ (۲۰۰۶) در پژوهشی اثبات نمود که گزارش‌گری مالی با کیفیت به افزایش کارایی سرمایه‌گذاری کمک می‌کند.

عرب مازار یزدی و طالبیان (۱۳۸۷) به این نتیجه رسیدند که هزینه سرمایه (هزینه بدهی و حقوق صاحبان سهام) شرکت‌های با کیفیت اقلام تعهدی (کیفیت گزارش‌گری) پایین از هزینه سرمایه شرکت‌های با کیفیت اقلام تعهدی بالا، بیش‌تر است و همچنین تأثیر کیفیت اقلام تعهدی اختیاری بر هزینه سرمایه بیش‌تر از تأثیر کیفیت اقلام تعهدی غیر اختیاری (ذاتی) بر هزینه سرمایه شرکت‌ها است.

سجادی و همکاران (۱۳۸۸) به این نتیجه رسیدند که اندازه شرکت، عمر شرکت و نوع صنعت رابطه مثبت معنی‌دار و ساختار مالکیت رابطه منفی معنی‌دار با کیفیت گزارش‌گری مالی دارد ولی رابطه نوع حسابرسان با کیفیت گزارش‌گری مالی از لحاظ آماری معنی‌دار نمی‌باشد. اختیار عمل مدیران در استفاده از اصول تحقق و تطابق، برآورد و پیش‌بینی از جمله عواملی است که کیفیت گزارش‌گری مالی را به طور اعم و کیفیت سود را به طور خاص تحت تأثیر قرار می‌دهد. از یک سو، به دلیل آگاهی بیش‌تر مدیران از امورات شرکت، انتظار می‌رود که به گونه‌ای اطلاعات تهیه و ارائه گردد که وضعیت شرکت را به بهترین نحو منعکس کند. از سوی دیگر، ممکن است بنا به دلایلی نظیر ابقا در شرکت، دریافت پاداش و سایر عوامل، مدیریت خواسته یا ناخواسته از طریق فرایند مدیریت سود، وضعیت مالی شرکت را به صورت مطلوب جلوه دهد. بنابراین کیفیت گزارش‌گری مالی شرکت‌ها، تحت تأثیر اقدامات و صلاحیت مدیریت جهت بهتر نشان دادن وضعیت مالی، دستخوش تغییرات گشته و موجب پایین آمدن کیفیت گزارش‌گری مالی می‌گردد (خواجه‌جوی و ناظمی، ۱۳۸۴).

مدرس و حصار زاده در پژوهشی با استفاده از اطلاعات مالی شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران در سال‌های ۱۳۷۹ تا ۱۳۸۵، رابطه بین کیفیت گزارش‌گری مالی و کارایی سرمایه‌گذاری بررسی نمودند. ایشان بیان نمودند بر اساس پژوهش‌های قبلی گزارش‌گری مالی با کیفیت می‌تواند پیامدهای اقتصادی مهمی از جمله افزایش کارایی سرمایه‌گذاری داشته باشد. نتایج این پژوهش نشان داد که، علاوه بر اینکه سطح کیفیت

^۱. Rajgopal & Venkatachalm

^۲. Verdi

گزارشگری مالی با سطح کارایی سرمایه‌گذاری رابطه معنادار و مثبتی دارد، کیفیت بالاتر گزارشگری مالی موجب بهبود کارایی سرمایه‌گذاری می‌گردد. همچنین این پژوهش نشان داد که بین بیش (کم) سرمایه‌گذاری و کیفیت گزارشگری مالی رابطه منفی و معناداری وجود دارد. بنابراین نتایج این پژوهش حاکی از آن است که کیفیت گزارشگری مالی از طریق کاهش بیش (کم) سرمایه‌گذاری، می‌تواند موجب ارتقای کارایی سرمایه‌گذاری گردد (مدرس و حصارزاده، ۱۳۸۷).

جگی^۱ و دیگران (۲۰۰۹) به این موضوع پرداختند که آیا همان رابطه معکوسی که بین استقلال هیئت مدیره و مدیریت عایدات در ایالات متحده و بریتانیا وجود دارد در هنگ کنگ هم وجود دارد یا خیر. سرمایه‌گذاران مایلند بدانند که چگونه استقلال هیئت مدیره باعث بهبود کیفیت عایدات می‌شود. هیئت مدیره مستقل با در نظر گرفتن مدیریت عایدات خواهان نظارت شدید بر رفتار مدیریت است؛ این امر منجر به بهبود کیفیت عایدات می‌شود. بنابراین انتظار می‌رود همگام با استقلال بیشتر هیئت مدیره، مدیریت عایدات کمتر و کیفیت عایدات بالاتر باشد. به علاوه در این مقاله بررسی شده است که آیا کنترل مالکیت خانوادگی و یا حضور اعضای خانواده در هیئت مدیره شرکت، اثر بخشی نظارت هیئت مدیره مستقل را تعدیل می‌کند یا خیر. دو دیدگاه متضاد در این زمینه وجود دارد. اول اینکه کنترل خانوادگی به مدیریت عایدات بیشتر منجر نمی‌شود چرا که خانواده‌ها، توانایی مدیران را برای دستکاری عایدات محدود می‌نمایند و به علاوه فشار کمتری بر روی مدیر برای اینکه مدیریت عایدات در کوتاه مدت مطلوب جلوه نماید وجود خواهد داشت چرا که کنترل خانوادگی به دنبال منافع بلندمدت برای شرکت است (جیرا پورن و دادالت^۲، ۲۰۰۷). این امر به خاطر کنترل خانوادگی، مشکل نوع اول نمایندگی (تضاد میان مدیران و سهامداران) را کاهش می‌دهد. از سوی دیگر در کشورهایی که مالکیت خانوادگی بیشتر است به خاطر پایین بودن سطح حمایت از سرمایه‌گذار و انگیزه سهامداران اکثریت در جهت محروم کردن سهامداران اقلیت از منافع شان، مدیریت عایدات بالاتر می‌باشد. این مسئله همان مشکل نوع دوم نمایندگی (تضاد کنترلی بین سهامداران عمده و اقلیت) است. بنابر این تاثیر کلی کنترل خانوادگی بر مدیریت عایدات بسته به نوع اول بودن و یا نوع دوم بودن مشکل نمایندگی بروز می‌نماید.

خواجوی، بایزیدی و جبارزاده کنگرلویی در مقاله ای کیفیت گزارش گری شرکت‌های درمانده و غیر درمانده پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار را مورد بررسی قرار دادند. نتایج نشان

^۱ Jaggi

^۲ Jiraporn & Dadalt

می‌دهد که کیفیت گزارش‌گری مالی در شرکت‌های غیر در مانده مالی پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران در مقایسه با شرکت‌های در مانده مالی پایین‌تر بوده ولی از پایداری کمتری برخوردار است. از یافته‌های به دست آمده می‌توان نتیجه گرفت که یا شرکت‌های غیر در مانده مالی فعال در بورس اوراق بهادار تهران مبادرت به دستکاری سود می‌کنند و یا شرایط نامساعد اقتصادی در کشورمان، پیش‌بینی جریان‌های نقد آتی را دچار مشکل کرده و باعث کاهش کیفیت گزارش‌گری مالی در شرکت‌های غیر در مانده مالی فعال در بورس طبق نتایج این پژوهش شده است (خواجه‌وی و دیگران، ۱۳۹۱).

مازی (۲۰۱۱) در تحقیقی به بررسی رابطه میان مالکیت / کنترل / مدیریت خانوادگی و عملکرد موسسه پرداخت و تاکید خود را بر روابط مالی قرار داد. در این پژوهش با هدف بازسازی چارچوب مفهومی موجود و مدون کردن سطح فعلی آگاهی، سعی در متمایز ساختن یافته‌های متقن از یافته‌های فاقد پشتوانه علمی لازم نمود. در این راستا ۲۳ پژوهش که در معتبرترین پایگاه‌های اطلاعاتی حوزه علوم اجتماعی به عنوان بررسی‌های سیستماتیک طبقه‌بندی شده بودند انتخاب گردیدند. عدم هماهنگی در پژوهش‌های قبل باعث شد که رابطه میان کسب و کار خانوادگی و عملکرد شرکت، پیچیده و به احتمال زیاد به خاطر عدم حضور برخی از عوامل در این پژوهش‌ها با ابهام و عدم قطعیت روبرو شود. از نظر وی حوزه‌های اصلی که نیاز به بررسی بیشتر دارند عبارتند از: (۱) مفهوم چند بعدی عملکرد و تغییر از نگرش خلق ثروت به خلق ارزش. (۲) صحت و دورنمای رویکردهای نظری مطالعات صورت گرفته در رابطه با شرکت‌های خانوادگی. (۳) معضل تعریف کسب و کار خانوادگی و معنای آن. (۴) علاقه در حال رشد نسبت به شرکت‌های خانوادگی. این موارد بیانگر چالش‌های استراتژیک و فرصت‌های پژوهشی آتی از نظر وی بوده‌اند.

بلاک، جاس کیویچ و میلر^۱ (۲۰۱۱) با به کارگیری تئوری نمایندگی اثرات مالکیتی خانواده (و موسس) را با اثرات مدیریتی مورد مقایسه قرار می‌دهند. با استفاده از تجزیه و تحلیل بیز ایشان دریافتند در آنجایی که مالکیت خانواده و موسس منجر به عملکرد ممتاز گردیده، نتایج مدیریت خانواده و حتی موسس دارای ابهام بیشتری است. در این مقاله اثرات متمایز مالکیت و مدیریت خانواده و موسس بر عملکرد، برای اولین بار و با استفاده تحلیل بیز ارزیابی گردیده است. این مطالعه بر اساس شرکت‌های S&P500 در سال‌های ۱۹۹۴ تا ۲۰۰۳ نشان می‌دهد که بالغ بر ۹۰٪ موارد، سطح بالاتر مالکیت خانوادگی یا مالکیت موسس، عملکرد مالی موسسه را افزایش می‌دهد. در مقابل شرکت‌هایی که توسط خانواده مدیریت شدند نسبت به

^۱ Block, Jaskiewicz & Miller

شرکت‌هایی که خانواده مدیریت آن را به عهده نداشت بالغ بر ۵۰٪ موارد عملکرد بهتری داشتند، البته در خصوص شرکت‌هایی که موسس مدیر عامل آنها بود تا حدودی وضع بهتر بود. به طور خلاصه اینکه، تأثیرات خانواده دو وجهه متضاد دارد: اثر مالکیت مثبت و اثر مدیریت مبهم و گاهی اوقات منفی است. ایشان مطالعات بیشتری در این خصوص را توصیه نموده و بیان می‌دارند که مدل‌های قبلی نمی‌تواند به اندازه تحلیل بیز به صورت موثر و موşkافانه تمایز این دو بعد متضاد خانواده را بررسی نماید.

۴ - فرضیه‌های پژوهش

در تلاش برای بررسی تأثیر مالکیت خانوادگی بر رابطه بین ترکیب هیأت‌مدیره و کیفیت گزارشگری مالی، نخست باید به این موضوع پرداخته شود که آیا به طور کلی، درصد اعضای غیرموظف هیأت‌مدیره، به عنوان یکی از معیارهای ترکیب هیأت‌مدیره، با کیفیت گزارشگری مالی ارتباط دارد یا خیر؟ سپس به بررسی اثر تعدیل‌کنندگی مالکیت خانوادگی بر این رابطه پرداخته شود. بر این اساس، در پژوهش حاضر، با توجه به پیشینه پژوهش و بر مبنای چارچوب کلی پژوهش جگی و همکاران (۲۰۰۹)، دو فرضیه به شرح زیر طراحی و مورد آزمون قرار گرفت:

۱. بین ترکیب هیأت‌مدیره و کیفیت گزارشگری مالی ارتباط معناداری وجود دارد.
۲. ارتباط بین درصد اعضای غیرموظف هیأت‌مدیره و کیفیت گزارشگری مالی با در نظر گرفتن کنترل و مالکیت خانوادگی تعدیل می‌شود.

۵ - مدل‌ها و متغیرهای پژوهش

در پژوهش حاضر، برای بررسی رابطه میان ترکیب هیأت‌مدیره و کیفیت گزارشگری مالی و اثر تعدیل‌کنندگی مالکیت خانوادگی، از چارچوب کلی مدل ارائه شده در پژوهش جگی و همکاران (۲۰۰۹)، استفاده شده است.

مدل اول: بررسی رابطه بین درصد اعضای غیرموظف هیأت‌مدیره و کیفیت گزارشگری مالی

$$EM_{it} = \alpha + \beta_1 PINED_{it} + \beta_2 BD_SIZE_{it} + \beta_3 CEO_{it} + \beta_4 ROA_{it} + \beta_5 DE_{it} + \beta_6 AUDIT_{it} + \beta_7 F_SIZE_{it} + \beta_8 MB_{it} + \varepsilon_{it}$$

(۱)

مدل دوم: بررسی تاثیر کنترل و مالکیت خانوادگی بر رابطه بین درصد اعضای غیرموظف هیأت‌مدیره و کیفیت گزارشگری مالی

$$EM_{it} = \alpha + \beta_1 PINED_{it} + \beta_2 FAM_{it} + \beta_3 (FAM_{it} * PINED_{it}) + \beta_4 BD_SIZE_{it} + \beta_5 CEO_{it} + \beta_6 ROA_{it} + \beta_7 DE_{it} + \beta_8 AUDIT_{it} + \beta_9 F_SIZE_{it} + \beta_{10} MB_{it} + \varepsilon_{it} \quad (2)$$

در این مدل‌ها، کیفیت گزارشگری مالی (EM_{it}) شرکت i برای دوره t به عنوان متغیر وابسته مورد بررسی قرار گرفته است. مطابق با وردی (۲۰۰۶)، بیدل^۱ و همکاران (۲۰۰۹)، جگی و همکاران (۲۰۰۹) و مدرس و حصارزاده (۱۳۸۷)، کیفیت گزارشگری مالی به عنوان توان صورت‌های مالی در انتقال اطلاعات مربوط به عملیات شرکت و به طور خاص، اطلاعات مربوط به پیش‌بینی جریان‌های نقدی مورد انتظار به سرمایه‌گذاران تعریف شده است. افزون بر این، بر مبنای این نظریه که اقلام تعهدی، ارزش اطلاعاتی سود را با کاهش اثرات نوسان‌های ناپایدار در جریان‌های نقدی بهبود می‌بخشد (دیچاو و دیچو^۲، ۲۰۰۲)، کیفیت اقلام تعهدی جاری به عنوان معیاری برای کیفیت گزارشگری مالی در نظر گرفته شده است. مطابق با جگی و همکاران (۲۰۰۹)، کیفیت اقلام تعهدی جاری با استفاده از مدل زیر محاسبه می‌شود:

$$TCA_{it} = \alpha + \beta_1 CFO_{i,t-1} + \beta_2 CFO_{i,t} + \beta_3 CFO_{i,t+1} + \beta_4 \Delta REV_{i,t} + \beta_5 PPE_{i,t} + \varepsilon_{i,t} \quad (3)$$

در این مدل، TCA_{it} : کل اقلام تعهدی جاری است که عبارت از سود عملیاتی بعلاوه هزینه استهلاک، منهای جریان‌های نقدی حاصل از فعالیت‌های عملیاتی شرکت i برای دوره t است (جگی و همکاران، ۲۰۰۹).
 CFO : عبارت است از جریان‌های نقدی حاصل از فعالیت‌های عملیاتی که برای دوره گذشته، جاری و آینده مورد بررسی قرار می‌گیرد.
 $\Delta REV_{i,t}$: عبارت از تغییرات در درآمد فروش دوره جاری نسبت به دوره قبل تقسیم بر جمع دارایی‌های شرکت i برای دوره t است.

¹ Biddle

² Dechow & Dichev

$PPE_{i,t}$: عبارت از خالص دارایی‌های ثابت مشهود تقسیم بر جمع دارایی‌های شرکت i برای دوره t است.

$\varepsilon_{i,t}$: عبارت از خطای حاصل از برآورد مدل پیش‌گفته است. بر اساس مبانی موجود، هر چه مقدار قدرمطلق خطاهای حاصل از مدل کمتر باشد، کیفیت ارقام تعهدی و در نتیجه کیفیت گزارشگری مالی بالاتر خواهد بود.

همچنین، درصد اعضای غیرموظف هیأت‌مدیره، مالکیت خانوادگی و تعامل بین مالکیت خانوادگی و درصد اعضای غیرموظف هیأت‌مدیره نیز به عنوان متغیر مستقل در نظر گرفته شده است.

$PINED_{it}$: نسبت اعضای غیرموظف هیأت‌مدیره به کل تعداد اعضای هیأت‌مدیره شرکت i برای دوره t است. لازم به ذکر است که اعضای غیرموظف هیأت‌مدیره به اشخاصی اطلاق می‌شود که عضو پاره وقت هیأت‌مدیره هستند و از شرکت حقوق ثابت دریافت نمی‌کنند.

FAM_{it} : کنترل خانوادگی i برای شرکت t است که با استفاده از نسبت سهام تحت تملک خانواده به کل سهام محاسبه می‌شود. ذکر این نکته ضروری است که بر اساس استاندارد حسابداری شماره ۲۰ (بند ۸، ۴۴۷-۴۴۸)، اعمال نفوذ قابل ملاحظه اساساً بدون دارا بودن قدرت رأی کافی، بعید است و به همین دلیل داشتن میزان خاصی از حق رأی در واحد سرمایه‌پذیر، به عنوان فرض وجود نفوذ قابل ملاحظه تلقی می‌شود. برای دستیابی به میزان معقولی از یکنواختی در عمل، فرض بر این است که در غیاب شواهد نقض‌کننده، در مواردی که واحد سرمایه‌گذار (به طور مستقیم یا غیرمستقیم از طریق واحدهای تجاری فرعی) حداقل ۲۰ درصد از قدرت رأی در واحد سرمایه‌پذیر را داشته باشد، دارای نفوذ قابل ملاحظه در واحد سرمایه‌پذیر است. برعکس، در مواردی که واحد سرمایه‌گذار (به طور مستقیم یا غیرمستقیم از طریق واحدهای تجاری فرعی) کمتر از ۲۰ درصد قدرت رأی در واحد سرمایه‌پذیر را داشته باشد، چنین فرض می‌شود که سرمایه‌گذار نفوذ قابل ملاحظه ندارد، مگر اینکه چنین نفوذی را بتوان به روشنی اثبات کرد. مالکیت بخش قابل توجه یا اکثریت سهام واحد سرمایه‌پذیر توسط واحدی دیگر، لزوماً مانع اعمال نفوذ قابل ملاحظه توسط سرمایه‌گذار نمی‌شود. از این رو، در پژوهش حاضر، سهامدار عمده به سهامداری اطلاق می‌شود که حداقل مالک بیست درصد از سهام عادی شرکت باشد. بر این اساس، شرکت‌هایی که حداقل ۲۰٪ سهام آن‌ها در دست اعضای یک خانواده باشد، به عنوان شرکت‌های خانوادگی در نظر گرفته می‌شوند.

$FAM_{it} * PINED_{it}$: تعامل بین کنترل خانوادگی و نسبت اعضای غیرموظف هیأت‌مدیره به کل تعداد اعضای هیأت‌مدیره شرکت i برای دوره t است که برای بررسی اثر تعدیل‌کنندگی

کنترل خانوادگی بر رابطه بین درصد اعضای غیرموظف هیأت‌مدیره و کیفیت گزارشگری مالی مورد استفاده قرار می‌گیرد.

در نهایت، به منظور کنترل دیگر عوامل احتمالی مؤثر بر کیفیت گزارشگری مالی که در پژوهش‌های پیشین مورد بررسی قرار گرفته است و به وسیله متغیرهای مستقل نیز در نظر گرفته نشده است، از متغیرهای کنترلی به شرح زیر استفاده شده است.

BD_SIZE_{it} : عبارت است از یک متغیر دو وجهی برای شرکت i در دوره t که اگر تعداد مدیران هیئت‌مدیره شرکت بیشتر از میانه نمونه بود برابر ۱ و در غیر اینصورت برابر صفر است.

CEO_{it} : عبارت است از یک متغیر دو وجهی برای شرکت i در دوره t که در صورت یکسان نبودن رئیس هیأت‌مدیره و مدیرعامل عدد «یک»، و در صورت یکسان بودن آن‌ها عدد «صفر» را اختیار می‌کند.

ROA_{it} : عبارت است از سود قبل از مالیات و هزینه بهره (سود خالص عملیاتی) به مجموع دارایی‌های شرکت. از آنجا که هزینه بهره و مالیات به وسیله عواملی غیر از کاربرد مؤثر منابع تعیین می‌شوند، برای محاسبه این نسبت از سود خالص عملیاتی استفاده می‌شود.

DE_{it} : عبارت است از نسبت کل بدهی‌ها به ارزش دفتری کل دارایی‌ها.

$AUDIT_{it}$: برای تقسیم اندازه مؤسسات حسابداری به دو گروه، سازمان حسابداری (موسسه بزرگ) و سایر مؤسسات حسابداری عضو جامعه حسابداران رسمی (موسسه کوچک)، از یک متغیر دو وجهی استفاده می‌شود که در صورتی که صورت‌های مالی شرکت i در دوره t توسط سازمان حسابداری مورد بررسی قرار گرفته باشد عدد «یک»، و در غیر این صورت عدد «صفر» را اختیار می‌کند.

F_SIZE_{it} : برای محاسبه متغیر اندازه شرکت از معیارهایی نظیر لگاریتم مجموع دارایی‌ها یا فروش استفاده می‌شود. اما با توجه به شرایط تورمی و نامربوط بودن ارقام تاریخی دارایی‌ها (نمازی و خواجوی، ۱۳۸۳) و اجتناب از اثر نوسان‌های فروش، در پژوهش حاضر از لگاریتم طبیعی ارزش بازار سهام شرکت به عنوان معیاری از اندازه شرکت استفاده می‌شود.

MB_{it} : عبارت از نسبت ارزش بازار به ارزش دفتری حقوق صاحبان سهام شرکت i در دوره t است.

۶- روش‌شناسی و طرح پژوهش

هدف اصلی این مطالعه، بررسی رابطه بین مالکیت خانوادگی، ترکیب هیأت‌مدیره و کیفیت گزارشگری مالی است. بنابراین، پژوهش حاضر از نوع پژوهش‌های شبه تجربی و پس‌رویدادی

است و با استفاده از اطلاعات گذشته انجام می‌شود. جامعه آماری پژوهش حاضر، متشکل از کلیه شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران طی بازه زمانی ۱۳۸۰ الی ۱۳۸۸ است (که تا پایان اسفندماه ۱۳۸۸، شامل ۴۴۵ شرکت می‌باشد). در این پژوهش از نمونه‌گیری آماری هدفمند استفاده می‌شود و شرکت‌های مورد بررسی، به روش حذفی و براساس معیارهای زیر انتخاب می‌شوند:

- ۱- به لحاظ افزایش قابلیت مقایسه، دوره مالی آن‌ها منتهی به پایان اسفندماه باشد.
- ۲- طی سال‌های ۱۳۸۰ الی ۱۳۸۸ تغییر سال مالی نداشته باشد.
- ۳- طی دوره مورد نظر فعالیت مستمر داشته باشد و سهام آن بدون وقفه با اهمیت مورد معامله قرار گرفته باشد.
- ۴- کلیه اطلاعات مالی و غیرمالی مورد نیاز، از جمله یادداشت‌های همراه صورت‌های مالی، در دسترس باشد.

ذکر این نکته نیز ضروری است که با توجه به نوع محاسبه برخی از متغیرها از جمله جریان‌های نقدی عملیاتی دوره گذشته و دوره آتی، دوره زمانی پژوهش برای برآورد مدل‌های پژوهش از سال ۱۳۸۱ الی ۱۳۸۷ در نظر گرفته شده است. در نهایت، با توجه به معیارها و محدودیت ذکر شده در بالا، تعداد ۲۹ شرکت خانوادگی و ۶۴ شرکت غیرخانوادگی (در مجموع ۹۳ شرکت) طی سال‌های ۱۳۸۰ الی ۱۳۸۸ برای انجام این پژوهش انتخاب شده است. همچنین، برای تجزیه و تحلیل داده‌ها و برآورد مدل‌های پژوهش، از مدل رگرسیون حداقل مربعات معمولی داده‌های ترکیبی استفاده شده است.

۷ - تجزیه و تحلیل یافته‌ها و نتایج

برای آزمون فرضیه‌های پژوهش و تجزیه و تحلیل یافته‌ها، نخست مدل کیفیت گزارشگری مالی برای محاسبه متغیر وابسته برآورد شده است. به همین منظور، متغیر وابسته یعنی اقلام تعهدی جاری به همراه متغیرهای مستقل جریان‌های نقدی حاصل از فعالیت‌های عملیاتی دوره قبل، جریان‌های نقدی حاصل از فعالیت‌های عملیاتی دوره جاری، جریان‌های نقدی حاصل از فعالیت‌های عملیاتی دوره آتی و متغیرهای کنترلی تغییرات فروش دوره جاری نسبت به دوره قبل و تغییرات دارایی‌های ثابت دوره جاری نسبت به دوره قبل مورد بررسی قرار گرفته است. برای تخمین مدل، ابتدا آزمون چاو (۱۹۶۰) جهت انتخاب یکی از روش‌های اثرات ثابت و اثرات مشترک انجام شده است. به طور موازی، به منظور گزینش یکی از روش‌های اثرات ثابت و

تصادفی، از آزمون هاسمن (۱۹۷۸) استفاده شده است که نتایج حاصل در جدول شماره ۳ ارائه شده است.

جدول (۳): نتایج حاصل از آزمون‌های چاو وهاسمن

معناداری	آماره آزمون	نوع آزمون
۰/۰۰۰۰	۴/۰۴۵۳	آزمون چاو (آماره F)
۰/۰۰۰۰	۳۱۰/۴۹۳۳	آزمون هاسمن (آماره کای مربع)

مأخذ: یافته‌های پژوهشگران

چنانچه جدول شماره ۳ نشان می‌دهد، مقدار معناداری آماره F حاصل از آزمون چاو کوچک‌تر از ۰/۰۵ است که برتری استفاده از آزمون اثرات ثابت در برابر اثرات مشترک را نشان می‌دهد. همچنین، مقدار معناداری آماره کای مربع حاصل از آزمون هاسمن کوچک‌تر از ۰/۰۵ است که نشان‌دهنده مرجح بودن استفاده از روش اثرات ثابت در مقابل اثرات تصادفی است. بنابراین، با توجه به نتایج آزمون‌های انجام شده، برای برآورد مدل کیفیت گزارشگری مالی، از مدل رگرسیون داده‌های ترکیبی به روش اثرات ثابت استفاده شده است که نتایج حاصل، در جدول شماره ۴ ارائه شده است.

همانطور که در جدول شماره ۴ ملاحظه می‌شود، مقدار آماره F و سطح معناداری مربوط به این آماره، بیانگر این است که فرضیه صفر آماری مبنی بر بی‌معنا بودن کل مدل (صفر بودن تمام ضرایب) است، رد می‌شود و مدل رگرسیون برآورد شده، در کل معنادار است. در مدل برآورد شده، ضریب تعیین برابر با ۰/۸۹۶۹ است. یعنی ۸۹/۶۹٪ از تغییرات متغیر وابسته توسط متغیرهای مستقل و کنترلی قابل توضیح است. افزون بر این، آماره دوربین-واتسون برابر ۱/۸۰۶۲ است. نتایج حاصل از بررسی خود همبستگی جملات خطا با استفاده از آماره دوربین-واتسون نیز با توجه به این که کران پایین (d_L) و کران بالای (d_U) آماره دوربین-واتسون برای حالتی که تعداد نمونه ۹۳، تعداد متغیرهای مستقل و کنترلی ۵ و سطح اطمینان ۹۹٪ باشد به ترتیب برابر ۱/۴۰۶ و ۱/۶۳۶ می‌باشد و آماره بدست آمده در دامنه $d_{LL} < d < d_{LU}$ قرار دارد، بیانگر نبود خودهمبستگی بین خطاهای مدل است.

جدول (۴): نتایج حاصل از برآورد مدل شاخص کیفیت گزارشگری مالی

متغیرها	ضرایب	خطای استاندارد	آماره t	معناداری
جریان‌های نقدی حاصل از فعالیت‌های عملیاتی دوره قبل	۰/۲۷۰۶	۰/۰۱۴۹	۱۸/۱۱۰۵	۰/۰۰۰۰
جریان‌های نقدی حاصل از فعالیت‌های عملیاتی دوره جاری	-۰/۸۷۶۷	۰/۰۱۴۸	-۵۹/۰۶۰۵	۰/۰۰۰۰
جریان‌های نقدی حاصل از فعالیت‌های عملیاتی دوره آتی	۰/۱۸۲۱	۰/۰۱۵۹	۱۱/۴۰۵۲	۰/۰۰۰۰
تغییرات فروش دوره جاری نسبت به دوره قبل	۰/۰۲۳۹	۰/۰۱۱۴	۲/۰۹۳۲	۰/۰۳۶۸
تغییرات دارایی‌های ثابت دوره جاری نسبت به دوره قبل	۰/۲۹۹۷	۰/۰۴۳۸	۶/۸۴۳۸	۰/۰۰۰۰
مقدار ثابت	۷۶۵۶۱/۵۴	۶۵۴۴/۲۷۷	۱۱/۶۹۹۰	۰/۰۰۰۰
ضریب تعیین			۰/۸۹۶۹	
ضریب تعیین تعدیل شده			۰/۸۷۸۸	
آماره F			۴۹/۵۸۸۳	
معناداری آماره F			۰/۰۰۰۰	
آماره دوربین-واتسون			۱/۸۰۶۲	

مأخذ: یافته‌های پژوهشگران

چنانچه در جدول شماره ۴ ملاحظه می‌شود، سطح معناداری مربوط به آماره t متغیرهای مستقل و کنترلی نیز بیانگر این است که جریان‌های نقدی حاصل از فعالیت‌های عملیاتی دوره قبل، جریان‌های نقدی حاصل از فعالیت‌های عملیاتی دوره جاری، جریان‌های نقدی حاصل از فعالیت‌های عملیاتی دوره آتی، تغییرات فروش دوره جاری نسبت به دوره قبل و تغییرات دارایی‌های ثابت دوره جاری نسبت به دوره قبل دارای رابطه معناداری با ارقام تعهدی جاری است. ضریب منفی جریان‌های نقدی حاصل از فعالیت‌های عملیاتی دوره جاری بیانگر این است که هرچه این متغیر افزایش یابد، از مقدار ارقام تعهدی جاری کاسته می‌شود. ضرایب مثبت متغیرهای جریان‌های نقدی حاصل از فعالیت‌های عملیاتی دوره قبل، جریان‌های نقدی حاصل از فعالیت‌های عملیاتی دوره آتی، تغییرات فروش دوره جاری نسبت به دوره قبل و تغییرات دارایی‌های ثابت دوره جاری نسبت به دوره قبل نیز، رابطه مثبت بین این ارقام و میزان ارقام تعهدی جاری را منعکس می‌کند که این یافته‌ها مؤید نتایج پژوهش‌های دیچاو و دیچو (۲۰۰۲) و مدرس و حصارزاده (۱۳۸۷) است. افزون بر این، مقادیر خطای حاصل از مدل کیفیت گزارشگری مالی با سه متغیر جریان‌های نقدی، بدین معناست که هر چه اندازه قدرمطلق مقادیر خطای حاصل از برآورد مدل کمتر باشد، کیفیت ارقام تعهدی و در نتیجه کیفیت گزارشگری مالی بالاتر خواهد بود.

در ادامه، برای بررسی رابطه بین ترکیب هیأت‌مدیره و کیفیت گزارشگری مالی، ابتدا، متغیر وابسته یعنی کیفیت گزارشگری مالی به همراه متغیر مستقل درصد اعضای غیرموظف هیأت‌مدیره و متغیرهای کنترلی اندازه هیأت‌مدیره و یکسان نبودن رئیس هیأت‌مدیره و مدیرعامل، نسبت بازده دارایی‌ها، نسبت بدهی، نوع حسابرس، اندازه شرکت و نسبت ارزش بازار به ارزش دفتری مورد بررسی قرار گرفته است. برای تخمین مدل، ابتدا آزمون چاو (۱۹۶۰) جهت انتخاب یکی از روش‌های اثرات ثابت و اثرات مشترک انجام شده است. به طور موازی، به منظور گزینش یکی از روش‌های اثرات ثابت و تصادفی، از آزمون‌های هاسمن (۱۹۷۸) استفاده شده است که نتایج حاصل در جدول شماره ۵ ارائه شده است.

جدول (۵): نتایج حاصل از آزمون‌های چاو و هاسمن

معناداری	آماره آزمون	نوع آزمون
۰/۰۰۰۰	۴/۶۷۱۳	آزمون چاو (آماره F)
۰/۰۰۰۰	۳۵/۴۲۷۶	آزمون‌های هاسمن (آماره کای مربع)

مأخذ: یافته‌های پژوهشگران

چنانچه جدول شماره ۵ نشان می‌دهد، مقدار معناداری آماره F حاصل از آزمون چاو کوچک‌تر از ۰/۰۵ است که برتری استفاده از آزمون اثرات ثابت در برابر اثرات مشترک را نشان می‌دهد. همچنین، مقدار معناداری آماره کای مربع حاصل از آزمون‌های هاسمن کوچک‌تر از ۰/۰۵ است که نشان‌دهنده مرجح بودن استفاده از روش اثرات ثابت در مقابل اثرات تصادفی است. بنابراین، با توجه به نتایج آزمون‌های انجام شده، برای برآورد مدل رابطه بین ترکیب هیأت‌مدیره و کیفیت گزارشگری مالی، از مدل رگرسیون داده‌های ترکیبی به روش اثرات ثابت استفاده شده است که نتایج حاصل، در جدول شماره ۶ ارائه شده است. همانطور که ملاحظه می‌شود، مقدار آماره F و سطح معناداری مربوط به این آماره، بیانگر این است که فرضیه صفر آماری مبنی بر بی‌معنا بودن کل مدل (صفر بودن تمام ضرایب) است، رد می‌شود و مدل رگرسیون برآورد شده، در کل معنادار است. همچنین، در این مدل، ضریب تعیین برابر با ۰/۳۲۶۶ است. یعنی ۳۲/۶۶٪ از تغییرات متغیر وابسته توسط متغیرهای مستقل و کنترلی قابل توضیح است. افزون بر این، آماره دوربین - واتسون مدل برابر ۲/۴۴۵۳ است. نتایج حاصل از بررسی خود همبستگی جملات خطا با استفاده از آماره دوربین - واتسون نیز با توجه به این که کران پایین (d_L) و کران بالای (d_U) آماره دوربین - واتسون برای حالتی که تعداد نمونه ۹۳، تعداد متغیرهای مستقل و کنترلی ۹ و سطح اطمینان ۹۹٪ باشد به ترتیب برابر ۱/۳۱۲ و

۱/۷۴۱ می‌باشد و آماره بدست آمده در دامنه $d_{ii} < d. < 4 - d_{ii}$ قرار دارد، بیانگر نبود خودهمبستگی بین خطاهای مدل است. لازم به ذکر است که در برآورد اولیه مدل، نتایج حاصل از بررسی خودهمبستگی جملات خطا بیانگر وجود خودهمبستگی بین خطاهای مدل بود که برای رفع آن، متغیر درصد اعضای غیرموظف هیأت‌مدیره دوره گذشته وارد مدل شد. چنانچه در جدول شماره ۶ ملاحظه می‌شود، سطح معناداری مربوط به آماره t متغیرهای مستقل و کنترلی بیانگر این است که رابطه معناداری بین درصد اعضای غیرموظف هیأت‌مدیره و کیفیت گزارشگری مالی وجود ندارد. از بین متغیرهای کنترلی نیز اندازه هیأت‌مدیره، یکسان نبودن رئیس هیأت‌مدیره و مدیرعامل، نسبت بدهی، نوع حسابرس و نسبت ارزش بازار به ارزش دفتری تأثیر معناداری بر کیفیت گزارشگری مالی ندارند و تنها نسبت بازده دارایی‌ها و اندازه شرکت دارای رابطه معناداری با کیفیت گزارشگری مالی هستند.

جدول (۶): نتایج حاصل از برآورد مدل ترکیب هیأت‌مدیره و کیفیت گزارشگری مالی

متغیرها	ضرایب	خطای استاندارد	آماره t	معناداری
درصد اعضای غیرموظف هیأت‌مدیره	-۲۵۷۲۰/۰۳	۲۲۹۸۰/۵۰	-۱/۱۱۹۲	۰/۲۶۳۵
اندازه هیأت‌مدیره	-۳۲۲۷/۵۴	۱۶۵۸۳/۶۶	-۰/۱۹۴۶	۰/۸۴۵۸
یکسان نبودن رئیس هیأت‌مدیره و مدیرعامل	-۴۰۱۹۲/۱۳	۲۹۸۹۸/۴۲	-۱/۳۴۴۳	۰/۱۷۹۴
نسبت بازده دارایی‌ها	-۱۱۶۵۷۴/۳۰	۴۲۹۰۸/۸۲	-۲/۷۱۶۸	۰/۰۰۶۸
نسبت بدهی	۳۰۸۳۱/۵۹	۲۹۰۶۶/۳۱	۱/۰۶۰۷	۰/۲۸۹۳
نوع حسابرس	۷۳۸۴/۹۷	۹۶۳۲/۸۴	۰/۷۶۶۶	۰/۴۴۳۶
اندازه شرکت	۲۵۶۴۹/۳۱	۳۳۸۷/۶۷	۷/۵۷۱۴	۰/۰۰۰۰
نسبت ارزش بازار به ارزش دفتری	-۰/۴۲۱۷	۳۷/۹۹	-۰/۰۱۱۱	۰/۹۹۱۱
کیفیت گزارشگری مالی دوره گذشته	۰/۲۹۵۶	۰/۰۳۵۵	۸/۳۲۸۲	۰/۰۰۰۰
مقدار ثابت	-۲۳۳۹۶۹/۹۰	۶۱۰۴۶/۷۱	-۳/۸۳۲۶	۰/۰۰۰۱
ضریب تعیین		۰/۳۲۶۶		
ضریب تعیین تعدیل شده		۰/۳۰۹۳		
آماره F		۱۸/۸۱۳۱		
معناداری آماره F		۰/۰۰۰۰		
آماره دوربین-واتسون		۲/۴۴۵۳		

مأخذ: یافته‌های پژوهشگران

در نهایت، برای بررسی تأثیر مالکیت خانوادگی بر رابطه بین ترکیب هیأت‌مدیره و کیفیت گزارشگری مالی، ابتدا، متغیر وابسته یعنی کیفیت گزارشگری مالی به همراه متغیرهای مستقل درصد اعضای غیرموظف هیأت‌مدیره، مالکیت خانوادگی و تعامل بین مالکیت خانوادگی و درصد

اعضای غیرموظف هیأت‌مدیره و متغیرهای کنترلی اندازه هیأت‌مدیره و یکسان نبودن رئیس هیأت‌مدیره و مدیرعامل، نسبت بازده دارایی‌ها، نسبت بدهی، نوع حسابر، اندازه شرکت و نسبت ارزش بازار به ارزش دفتری مورد بررسی قرار گرفته است. برای تخمین مدل، ابتدا آزمون چاو (۱۹۶۰) جهت انتخاب یکی از روش‌های اثرات ثابت و اثرات مشترک انجام شده است. به طور موازی، به منظور گزینش یکی از روش‌های اثرات ثابت و تصادفی، از آزمون‌هااسمن (۱۹۷۸) استفاده شده است که نتایج حاصل در جدول شماره ۷ ارائه شده است.

جدول (۷): نتایج حاصل از آزمون‌های چاو وهااسمن

معناداری	آماره آزمون	نوع آزمون
۰/۰۰۰۰	۴/۶۳۹۷	آزمون چاو (آماره F)
۰/۰۰۰۱	۳۷/۰۷۲۴	آزمون‌هااسمن (آماره کای‌مربع)

مأخذ: یافته‌های پژوهشگران

چنانچه جدول شماره ۷ نشان می‌دهد، مقدار معناداری آماره F حاصل از آزمون چاو کوچک‌تر از ۰/۰۵ است که برتری استفاده از آزمون اثرات ثابت در برابر اثرات مشترک را نشان می‌دهد. همچنین، مقدار معناداری آماره کای‌مربع حاصل از آزمون‌هااسمن کوچک‌تر از ۰/۰۵ است که نشان‌دهنده مرجح بودن استفاده از روش اثرات ثابت در مقابل اثرات تصادفی است. بنابراین، با توجه به نتایج آزمون‌های انجام شده، برای برآورد مدل، از مدل رگرسیون داده‌های ترکیبی به روش اثرات ثابت استفاده شده که نتایج حاصل، در جدول شماره ۸ ارائه شده است. همانطور که در جدول شماره ۸ ملاحظه می‌شود، مقدار آماره F و سطح معناداری مربوط به این آماره، بیانگر این است که فرضیه صفر آماری مبنی بر بی‌معنا بودن کل مدل (صفر بودن تمام ضرایب) است، رد می‌شود و مدل رگرسیون برآورد شده، در کل معنادار است. همچنین، در این مدل، ضریب تعیین برابر با ۰/۳۲۷۱ است. یعنی ۳۲/۷۱٪ از تغییرات متغیر وابسته توسط متغیرهای مستقل و کنترلی قابل توضیح است. افزون بر این، آماره دوربین-واتسون مدل برابر ۲/۴۴۳۹ است. نتایج حاصل از بررسی خود همبستگی جملات خطا با استفاده از آماره دوربین-واتسون نیز با توجه به این‌که کران پایین (d_L) و کران بالای (d_U) آماره دوربین-واتسون برای حالتی که تعداد نمونه ۹۳، تعداد متغیرهای مستقل و کنترلی ۱۱ و سطح اطمینان ۹۹٪ باشد به ترتیب برابر ۱/۲۶۴ و ۱/۷۹۸ می‌باشد و آماره بدست آمده در دامنه $d_U < d < 4 - d_U$ قرار دارد، بیانگر نبود خودهمبستگی بین خطاهای مدل است. لازم به ذکر است که در برآورد اولیه مدل، نتایج حاصل از بررسی خودهمبستگی جملات خطا

بیانگر وجود خودهمبستگی بین خطاهای مدل بود که برای رفع آن، متغیر درصد اعضای غیرموظف هیأت‌مدیره دوره گذشته وارد مدل شده است.

چنانچه در جدول شماره ۸ ملاحظه می‌شود، سطح معناداری مربوط به آماره t متغیرهای مستقل و کنترلی بیانگر این است که رابطه معناداری بین درصد اعضای غیرموظف هیأت‌مدیره و کیفیت گزارشگری مالی وجود ندارد و مالکیت خانوادگی نیز تأثیر معناداری بر رابطه بین این دو متغیر ندارد. از بین متغیرهای کنترلی نیز اندازه هیأت‌مدیره، یکسان نبودن رئیس هیئت مدیره و مدیرعامل، نسبت بدهی، نوع حسابرس و نسبت ارزش بازار به ارزش دفتری تأثیر معناداری بر کیفیت گزارشگری مالی ندارند و تنها نسبت بازده دارایی‌ها و اندازه شرکت دارای رابطه معناداری با کیفیت گزارشگری مالی هستند.

جدول (۸): نتایج حاصل از برآورد مدل ترکیب هیأت‌مدیره و کیفیت گزارشگری مالی

متغیرها	ضرایب	خطای استاندارد	آماره t	معناداری
درصد اعضای غیرموظف هیأت‌مدیره	-۲۶۴۱۰/۲۶	۲۶۷۰۸/۱۳	-۰/۹۸۸۸	۰/۳۲۳۲
مالکیت خانوادگی	۳۷۸/۵۷	۹۷۹/۵۰	۰/۳۸۶۵	۰/۶۹۹۳
تعامل بین مالکیت خانوادگی و درصد اعضای غیرموظف هیأت‌مدیره	-۳۴۴/۶۵	۱۲۳۲/۰۳	-۰/۲۷۹۷	۰/۷۷۹۸
اندازه هیأت‌مدیره	-۱۷۰۵/۹۵	۱۶۹۴۹/۶۰	-۰/۱۰۰۶	۰/۹۱۹۹
یکسان نبودن رئیس هیأت‌مدیره و مدیرعامل	-۳۸۹۲۸/۴۴	۳۰۰۸۱/۹۲	-۱/۲۹۴۱	۰/۱۹۶۲
نسبت بازده دارایی‌ها	-۱۱۸۸۷۱/۶۰	۴۳۳۱۷/۹۳	-۲/۷۴۴۲	۰/۰۰۶۳
نسبت بدهی	۳۰۱۹۷/۲۶	۲۹۶۳۵/۰۱	۱/۰۱۹۰	۰/۳۰۸۷
نوع حسابرس	۸۵۹۷/۲۷	۹۸۳۳/۱۹	۰/۸۷۴۳	۰/۳۸۲۳
اندازه شرکت	۲۶۳۷۴/۵۹	۳۵۸۳/۷۶	۷/۳۵۹۵	۰/۰۰۰۰
نسبت ارزش بازار به ارزش دفتری	-۲/۰۸	۳۸/۲۱	-۰/۰۵۴۴	۰/۹۵۶۶
کیفیت گزارشگری مالی دوره گذشته	۰/۲۹	۰/۰۴	۸/۲۷۶۹	۰/۰۰۰۰
مقدار ثابت	-۲۴۴۹۲۵/۸۰	۶۳۶۱۱/۸۹	-۳/۸۵۰۳	۰/۰۰۰۱
ضریب تعیین			۰/۳۲۷۱	
ضریب تعیین تعدیل شده			۰/۳۰۷۲	
آماره F			۱۶/۴۳۸۵	
معناداری آماره F			۰/۰۰۰۰	
آماره دوربین- واتسون			۲/۴۴۳۹	

مأخذ: یافته‌های پژوهشگران

۸ - بحث و نتیجه‌گیری

پژوهش حاضر در راستای ارائه نگرشی جدید نسبت به اهمیت تأثیر ترکیب هیأت‌مدیره بر کیفیت گزارشگری مالی شرکت‌های خانوادگی، با استفاده از اطلاعات نمونه‌ای شامل ۹۳ شرکت (۲۹ شرکت خانوادگی و ۶۴ شرکت غیرخانوادگی) طی سال‌های ۱۳۸۰ الی ۱۳۸۸ به بررسی رابطه بین مالکیت خانوادگی، ترکیب هیأت‌مدیره و کیفیت گزارشگری مالی شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران پرداخته است.

نتایج حاصل از آزمون فرضیه اول پژوهش بیانگر این است که به طور کلی، ترکیب هیأت‌مدیره تأثیری بر کیفیت گزارشگری مالی شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران ندارد. این نتایج، احتمالاً ناشی از این موضوع است که بزرگ‌تر شدن سازمان‌ها و تمرکز مالکیت دولتی یا شبه دولتی در شرکت‌های ایرانی و انگیزه‌ها و راهبردهای متفاوت گروه‌های ذینفع در این شرکت‌ها، احتمالاً باعث می‌شود که نقش هیأت‌مدیره در تعیین خط‌مشی‌های مدیریتی، ارائه نظرات فنی و تخصصی (مشاوره) و نظارت بر عملکرد مدیران اجرایی بسیار کم‌رنگ شود. در تأیید این ادعا، می‌توان به پژوهش‌های کاشانی‌پور و همکاران (۱۳۸۸) و خواجه‌وی و منفرد مهارلوئی (۱۳۹۰) نیز اشاره نمود که شواهدی را مبنی بر تأثیر ترکیب هیأت‌مدیره بر راهبری تلاش‌های شرکت و تعیین خط‌مشی‌های مدیریتی نیافتند. نتایج حاصل از آزمون فرضیه دوم پژوهش مبنی بر اینکه رابطه بین درصد اعضای غیرموظف هیأت‌مدیره و کیفیت گزارشگری مالی با در نظر گرفتن کنترل و مالکیت خانوادگی تعدیل می‌شود نیز نشان‌دهنده این است که حاکمیت و کنترل خانوادگی تأثیری بر رابطه بین ترکیب هیأت‌مدیره و کیفیت گزارشگری مالی ندارد. این نتایج که با نتایج پژوهش جگی و همکاران (۲۰۰۹) متفاوت است، حاکی از تغییرات ارزشی و فرهنگی مالکیت خانوادگی در ایران و تمایل کمتر اعضای خانواده‌ها برای اثرگذاری بر سیاست‌ها و راهبردهای مالی شرکت‌های مورد بررسی است.

۹ - پیشنهادات

با توجه به نتایج پژوهش حاضر، به نظر می‌رسد که غیرموظف بودن اعضای هیأت‌مدیره، به تنهایی نتوانسته است در بهبود کیفیت گزارشگری مالی مؤثر باشد. از آنجا که شاید شرط استقلال اعضا، این مسئله را حل کند، پیشنهاد می‌شود که افزون بر غیرموظف بودن اعضای هیأت‌مدیره، مستقل بودن آن‌ها نیز مورد توجه قرار گیرد. همچنین، از آنجا که سهامداران خانوادگی، در رشد و توسعه اقتصادی کشور نقشی اساسی دارند، لازم است تمهیداتی برای ارتقای فرهنگ مالکیت خانوادگی اندیشه شود.

به منظور استفاده هر چه بیشتر از نتایج پژوهش و نیز کمک به روشن شدن تأثیر مالکیت خانوادگی و ترکیب هیأت‌مدیره بر سیاست‌های مالی و عملیاتی شرکت‌ها، پیشنهاد می‌شود به موضوعات زیر توجه بیشتری شود:

۱. بررسی تأثیر مالکیت خانوادگی و ترکیب هیأت‌مدیره بر کیفیت افشای اطلاعات
۲. بررسی تأثیر مالکیت خانوادگی و ترکیب هیأت‌مدیره بر محتوای اطلاعاتی متغیرهای حسابداری
۳. بررسی تأثیر مالکیت خانوادگی و ترکیب هیأت‌مدیره بر عملکرد عملیاتی و هزینه‌های نمایندگی

منابع :

- ۱- بولو، قاسم (۱۳۸۶)، هزینه حقوق صاحبان سهام و ویژگی‌های سود، رساله دکتری، دانشگاه علامه طباطبایی، تهران.
- ۲- خدادادی، ولی و ولی اله آقاجری (۱۳۸۸)، ارزیابی رابطه بین ساختار مالکیت شرکت و سیاست‌های سود سهام در ایران، حسابداری مالی، تابستان ۱۳۸۸؛ ۱(۲): ۱۰۶-۱۲۶.
- ۳- خواجهی، شکرالله و امین ناظمی (۱۳۸۴)، بررسی ارتباط بین کیفیت سود و بازده سهام با تأکید بر نقش ارقام تعهدی در بورس اوراق بهادار تهران، **بررسی‌های حسابداری و حسابرسی**، سال دوازدهم، شماره ۴۰، ص ۶۰-۳۷.
- ۴- خواجهی، شکرالله و محمد منفرد مهارلوئی (۱۳۹۰)، ساز و کارهای داخلی و خارجی نظام راهبری شرکتی و خط مشی پرداخت سود شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران، **فصلنامه بورس اوراق بهادار**، سال چهارم، شماره ۱۵، پاییز، صص ۱۴۵-۱۶۰.
- ۵- خواجهی، شکرالله و انور بایزیدی و سعید جبارزاده کنگرلویی (۱۳۹۱)، بررسی تطبیقی کیفیت گزارش‌گری مالی شرکت‌های درمانده و غیر درمانده مالی پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران، **فصلنامه علوم انسانی دانشگاه الزهرا (س)**، شماره ۳، تابستان.
- ۶- سجادی، حسین، منصور زراءنژاد و علیرضا جعفری (۱۳۸۸)، ویژگی‌های غیر مالی مؤثر بر کیفیت گزارشگری مالی در شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران، **بررسی‌های حسابداری و حسابرسی**، دوره ۱۶، شماره ۵۷، صص ۵۱-۶۸.
- ۷- طالب نیا، قدرت اله، حمیدرضا وکیلی فرد، علی اکبر عرب مازار و محمود صمدی لرگانی (۱۳۹۰)، بررسی تاثیر گزارشگری مالیاتی بر شفافیت گزارشگری مالی، حسابداری مالی، بهار ۱۳۹۰؛ ۳(۹): ۶۷-۸۳.
- ۸- عرب مازار یزدی، محمد و سیدمحمد طالبیان (۱۳۸۷)، کیفیت گزارشگری مالی، ریسک اطلاعاتی و هزینه سرمایه، **فصلنامه مطالعات حسابداری**، شماره ۲۱، بهار.
- ۹- کاشانی پور، محمد، علی رحمانی و سید مهدی پارچینی پارچین (۱۳۸۸)، رابطه بین افشای اختیاری و مدیران غیرموظف، **فصلنامه بررسی‌های حسابداری و حسابرسی**، شماره ۵۷، پاییز، صص ۸۵.
- ۱۰- کردتبار، حسین و امیر رساییان (۱۳۸۹)، بررسی رابطه مدیریت سود مبتنی بر کل اقلام تعهدی اختیاری و برخی از ابزارهای نظام راهبری شرکتی در شرکتهای پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران، **حسابداری مالی**، تابستان ۱۳۸۹؛ ۲(۶): ۵۰-۷۲.

- ۱۱- مدرس، احمد و رضا حصارزاده (۱۳۸۷)، کیفیت گزارشگری مالی و کارایی سرمایه‌گذاری، **فصلنامه بورس اوراق بهادار**، سال اول، شماره ۲، تابستان ۸۷، صص ۸۵-۱۱۶.
- ۱۲- مدرس، احمد و زهرا قفقازی، امیر شاکری (۱۳۸۸)، بررسی انگیزه‌های مدیریت سود در شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران (مورد صنایع نفتی، شیمیایی و فلزی)، **حسابداری مالی**، زمستان ۱۳۸۸؛ ۱(۴): ۵۹-۷۸.
- ۱۳- نمازی، محمد و شکراله خواجوی (۱۳۸۳)، سودمندی متغیرهای حسابداری در پیش‌بینی ریسک سیستماتیک شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران، **بررسی‌های حسابداری و حسابرسی**، شماره ۳۸، صص ۹۳-۱۱۹.
- 14- Anderson, R., Reeb, D., (2003). Founding-family ownership and firm performance. Evidence from the S&P 500. **The Journal of Finance** 58 (3), 1301-1328.
- 15- Andres, C. (2008). Large shareholders and firm performance—An empirical examination of founding-family ownership. **Journal of Corporate Finance**, 14(4), 431-445.
- 16- Biddle, G.; G. Hilary and R.S. Verdi (2009). How Does Financial Reporting Quality Relate to Investments Efficiency? **Journal of Accounting and Economics**, Vol. 48, pp. 112-131
- 17- Block, J. H., Jaskiewicz, P., Miller, D., (2011). Ownership versus management effects on performance in family and founder companies: A Bayesian reconciliation. **Journal of Family Business Strategy** Vol2, No 4, (December) 232-245
- 18- Cohen, A. D., (2004). Financial Reporting Quality Choice: Determinants and Consequences, A Dissertation, Northwestern University.
- 19- Dechow, P., and I. Dichev, 2002. The Quality of Accruals and Earnings: the Role of Accrual Estimation Errors. **The Accounting Review** 77, supplement, pp. 35-59.
- 20- Good Corporate Governance in Family Business – Governance of Ownership, Business and Family (2009). Finnish family firms association.
- 21- Jaggi, B., Leung, S., Gul, F., (2009). Family control, board independence and earnings management: Evidence based on Hong Kong firms, **Journal of Accounting and Public Policy**.
- 22- Jiraporn, P., Dadalt, P., (2007), Does founding family control affect earnings management? An empirical note. Working paper, SSRN abstract_id=1017856.
- 23- Mazzi, C., (2011). Family business and financial performance: Current state of knowledge and future research challenges. **Journal of Family Business Strategy** (2) 166-181.

-
- 24- Salvato, C., Moores, K., (2010). Research on Accounting in Family Firms: Past Accomplishments and Future Challenges. **Family Business Review** 23(3) 193–215.
 - 25- Sun, J., (2005), Financial Reporting Quality, Capital Allocation Efficiency, Financing Structure: An International Study, A Dissertation, Shanghai University.
 - 26- Tagiuri, R., & Davis, J., (1996). Bivalent attributes of the family firm. **Family Business Review**, 9(2): 199-208.
 - 27- Verdi, S., (2006), Financial Reporting Quality and Investment Efficiency, a Dissertation, University of Pennsylvania.
 - 28- Wright, M., Kellermanns, F. W. (2011). Family firms: A research agenda and publication guide. **Journal of Family Business Strategy** Vol2, No 4, (December) 187-198.
 - 29- Zahra, S. A., & Sharma, P. (2004). Family business research: A strategic reflection. **Family Business Review**, 17(4), 331–346.